

Zlatko F.: Osmanlı Döneminde Bulgar Ve Ermeni Hareketlerinde Anarşizm Etkisi

Posted on 30/12/2018

Balkan halklarının, devletlerin (imparatorlukların) katliamlarına ve sömürü aygıtlarına karşı kendi koşullarında geliştirdiği mücadele yöntemlerini değerlendirirken yine aynı dönemde etkileşimde olduğu diğer coğrafyalardaki hareketlilikleri de göz önünde bulundurmamak gerekir. Özellikle Bakunin'in halkların özgürlük mücadelesi fikirlerinin ve Slavlara Çağrı metninin Bulgarcaya çevrilmesi ile Slav halklarında, yönetimi altında buldukları imparatorluklara karşı bir hareketlenme başlamıştır. Bu hareketlenmenin en büyük yansımalarından biri olan İç Makedonya Devrimci Örgütü (IMRO) 1893'te bağımsız bir Makedonya Federasyonu oluşturma amacıyla kurulmuş ve Bulgaristan, Sırbistan ve Trakya'dan da devrimcilerin içinde yer aldığı Cenevre grubu ile de çok yakın ilişki kurmuştur.

İlerleyen yıllarda Bakunin'in "eylemle propaganda" fikri ile ilgili metinlerin Bulgarcaya çevrildiği ve Balkan halklarının mücadelesinde oluşan yaratıcı yöntemlerin gelişmesinde anarşizmin önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu dönemde Paraskev Stoyanov isimli bir cerrahın, öğrencilik yıllarında anarşizme ilgi duymasıyla birlikte Pyotr Kropotkin ve Errico Malatesta gibi anarşistlerle tanışarak birçok metni ve bildiriye Bulgarcaya çevirdiği, Balkanlarda ve IMRO'da aktif mücadele ettiği bilinmektedir. 1895 yılında gerçekleşen IMRO'nun örgütlediği Melnik Ayaklanması'nda Osmanlı Devletinin ayaklanmayı önceden öğrenip hazırlık yapması nedeniyle ayaklanma başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu gelişmelerin ardından örgüt isim değiştirerek Makedonya-Edirne Devrimci İç Örgütü adını alır. IMRO anarşist bir örgütlenme olan Selanikli Gemiciler ile toplantılar yaptığı ve birlikte gerçekleştirecekleri birçok eylemin kararı alır. Devletin yoğunlaşan saldırılarına karşı Selanik'te Gemiciler'le birlikte eylemler organize edilir. Nitekim 6 Mayıs 1903'de devlet

tarafından ortaya atılan, Bulgarların camileri havaya uçurduğu söylentileri ile Bulgarlara yönelik bir kıyım başlar. Kıyıma karşı, Makedonya-Edirne Devrimci İç Örgütü 2 Ağustos 1903'te İlinden İsyanı'nı başlatır. Bu ayaklanma, Manastır'dan, Edirne ve Selanik'in bazı köylerine sıçrar ve Osmanlı devletinin isyanı bastırmasıyla 2.000 kişinin katledildiği bir başka kıyıma dönüşür. Ayrıca Osmanlı, ayaklanmayı bastırmak için çeşitli bölgelerden birlikler getirir ve özel yetkili mahkemeler oluşturur.

Balkanlardaki devrim hareketleri bu coğrafyadaki tek örnek değildi. Osmanlı devletinin ağır vergileri, baskı ve katliam politikaları Balkanlarda olduğu gibi coğrafyanın dört bir yanında da isyanlar ve ayaklanmalarla cevap bulmaktaydı. Balkanlarda bunlar yaşanırken Anadolu ve Kafkaslarda ise Ermeni halkı devlet zulmüne karşı örgütlenerek mücadele ettiğini görüyoruz. Bu dönemde maruz kaldıkları ağır sömürü politikaları sonucu Ermeniler, dönemin en ucuz iş güçlerinden biri haline dönüştüğünü ve yaşam alanlarını bırakıp İstanbul, Batum, Avrupa hatta Amerika gibi uzak coğrafyalara işçi olarak göç etmek zorunda kaldığını söyleyebiliriz. Anarşizmin Avrupa'da büyük bir etkiye sahip olduğunu görebildiğimiz bu dönemde "eylemle propaganda"nın Ermeni hareketini ve örgütlerini de etkilediği düşünülmektedir. Anadolu'da anarşizmden ilk etkilenen ve kendilerini anarşist olarak adlandıran ilk örgütlenmenin ise Pavlusçular (Bağvikyanlar) olduğu söylenmektedir. Anadolu ve Kafkaslardaki anarşist mücadelelerden bahsederken, yaşamı boyunca verdiği aktif anarşist mücadele ve anarşizmin Ermeniler arasında yayılmasında büyük etki sahibi olduğu söylenen Alexander Atabekyan'dan bahsetmeden geçemeyiz. A. Atabekyan, anarşizm ile tıp eğitimi için taşındığı Cenevre'de tanıştığı bilinmektedir. Pyotr Kropotkinin 1885 yılında, Reclus tarafından derlenen "bir asinin sözleri" adlı yayını 1890 yılında Atabekyan'ın eline geçmiş ve onun düşünsel dünyasını derinden etkilediği ve ilk tanıştığı anarşistler olan Errico Malatesta, Merlino, Galeani ve Ettore Molinar gibi isimler ile kurduğu ilişkilerin aktif bir mücadeleyi benimsemesini sağladığı söylenebilir. Aynı tarihte (1890) büyük Paris 1 Mayısı'ndan sonra Cenevre'de birçok anarşistle ilişkilenebilir. Ayrıca uzun süre Kropotkin ile mektuplaştığından bu yolla P. Kropotkin'in, A. Atabekyan'ın anarşist kimliğinin gelişmesinde önemli isimlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Aynı dönemde Max Netlau ve

P.Stoyanov gibi isimlerle ile mektuplaştığı da söylenmektedir. 1891 yıllarında anarşist yayınları Ermeniceye çevirerek, Ermeniler arasında yayınlamaya başlamış, yine aynı yıl Kropotkin ile ilk kez Londra'da buluşmuştur. Bu buluşmadan sonra ise Güney Rusya'da varlık göstermeye başlayan anarşist hareketlere gönderilecek Rusça bildirilerin basım ve ulaştırma faaliyetlerini de üstlendiği bilinmektedir. Bu yıllarda Ermenilere yönelik yaptığı çalışmaları da hızlanmıştır. Ermeni göçmenler arasında broşür ve bildiriler dağıtması, Anadolu halklarında ve Ermeni Devrimci Federasyonu içinde anarşizm konusunda büyük etki uyandırdığını düşündürmektedir. Bu dönemde Paris'ten sınır dışı edilen P. Stoyanov'un Bulgaristan'a taşınmasıyla, gerek Atabekyan'ın çevirdiği yayınları Anadolu'ya ulaşması, gerek Bulgaristan'a gelen genç anarşistlerle çalışmalar yapması hasebiyle Ermeni anarşizminde dayanışma alanında pay sahibi bir isim olduğunu söylenmektedir.

Özellikle Ermeni hareketleri arasında ön plana çıkan Ermeni Devrimci Federasyonu içinde anarşistler ve liberterlerin yer almasında yaptığı çeviriler ve dağıtımını üstlendiği bildirilerle etkili olan önemli isimlerden biri olarak karşımıza çıkan Atabekyansa, bir diğer isim ise federasyonun kurucularından olan Krisdopar Mikaelyan'dır. Kendini Bakunin yanlısı olarak nitelendiren, eylemle propaganda ve öz yönetim kavramlarını savunduğu açıkça anlaşılan Mikaelyan, 1905 yılında Yıldız Suikastı öncesinde, test edilirken patlayan bir bomba yüzünden hayatını kaybetmiştir ve bu kaza nedeniyle de ertesi gün gerçekleştirilen eylem başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Alexander Atabekyan

Atabekyan, 1895 yılında çevirilerini yaptığı ve dağıttığı Rusça makalelerini yaymak için Hamanykh (komün) adlı yayını basmaya başladı. Dergide Rusçadan çevirdiği bildirilerin, Avrupa'daki anarşistlerin makalelerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Ermenilere yönelik uyguladığı katliam politikaları, Anadolu ve Kafkasya'daki Ermenilerin yaşadığı sorunlar ve Ermeni devrimci hareketleri hakkında yazıların olması nedeniyle Ermeni halkı arasında ciddi bir okuyucu kitlesine sahip olmuştur.

İsyanlar büyüdükçe Osmanlı Devleti de Ermeni hareketlerine ve anarşistlere karşı olan baskısını arttırdığı ve coğrafyanın sert bir hal aldığı bilinmektedir. Osmanlı isyanlara hem karşı güç kullanmış hem de Roma Konferansı'nın da etkisiyle Ermeni devrimci hareketlerine ve özellikle Ermeni anarşistlere karşı anti propaganda yapmıştır. Burjuva ve koltuk sahibi Ermenilerden oluşan bir Ermeni cemiyeti kurulup bu yolla Ermenilerin refah içinde ve isyandan uzak yaşadıkları yönünde propaganda yapıldığı bilinmektedir. Devrimci örgütlenmeler için ise İç Makedonya Devrimci Örgütü'ne yaptığı gibi fişleme çalışmaları yürütülmüştür. Bunların yanında anarşizm, şiddet ve düzensizlik ile özdeşleştirilip karalama devam etmiştir.

Bir yandan ise saldırılar devam etmiş ve 1893-1895 yılları arasında Ermenilere karşı Sason, Samsun, Zeytun gibi bölgelerde büyük katliamlar gerçekleştirmiş yani Osmanlı Devleti'nin Ermenilere karşı tutunduğu katliam geleneği sürekli hale gelmiştir. Ermeni devrimci hareketlerinin ise bu zulme karşı büyük isyanlar ve eylemler organize ettiği ve hızlı bir dönem başlattığı bilinmektedir. İlk olarak Taşnaksutyun'un 1895'te Sason'da katliama karşı silahlı direniş başlattığını, ilerleyen yıllarda ise katliamlara karşı direniş ve isyanların devam ettiğini söyleyebiliriz. Bir sene sonra da Van ayaklanmasını başlatması ile eylemlerin giderek büyüdüğü görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin halk isyanlarını bastırmak için yaptığı kanlı saldırılar Ermeni devrimcileri yıldıraramamış, Rusya ve Osmanlı Devletine karşı isyan hareketleri giderek büyütülmüştür. 1896'da ise 26 Ermeni eylemcinin İstanbul'da Osmanlı Merkez Bankası binasına gelerek güvenlikle çatışması sonucu bankayı işgal etmesi,

sağ kalan 17 eylemcinin önce banka müdürünün yatıyla denize açılması ve daha sonra bir Fransız vapuru ile Marsilya'ya kaçması yönünde bilgiler bulunmaktadır. Taşnak gerillalarının 1893 yıllarından 1914'lü yıllara dek hız kesmeden devlet zulmüne karşı direndiği ve 1912 Van'ın Ermeni asıllı belediye başkanına yaptığı suikastı gibi birçok silahlı eylem daha gerçekleştirdiği, öte yandan Hınçakların ise Kumkapı İsyanı ve Bab-ı Ali İsyanı gibi isyanların örgütlenmelerinde rol aldığı bilinmektedir.

Ermeni devrimci hareketleri coğrafyanın dört bir yanında olduğu gibi devletin imha ve sömürü politikalarına karşı büyük bir direniş göstermiştir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi yaşadığımız coğrafyada da devletin katliam ve sömürü geleneği sürekli var olmuştur. Her zaman olduğu gibi Balkanlardan Anadolu'ya bu topraklarda yaşayan halklar zulme karşı boyun eğmemiş ve tarih boyunca her zaman örgütlenmiş ve mücadele etmiştir. Bitmeyen halkın bitmeyen özgürlük mücadelesi, temel dayanak noktası "Halkların Özgürlük Mücadelesi" ve "Eylemle Propaganda" olan, anarşizmin doğrudan etkisiyle kendi coğrafyasında ve kendi özgül koşullarında tüm yaratıcılığıyla kendi geleneğini de bünyesinde barındırarak, örgütlü, devrimci ve iktidarın bütün yeni biçimlerine karşı kalıcı faaliyetlerde ve söylemlerde bulunarak anarşizmin en önemli özelliğini yansıtmıştır.

Kaynak: meydangazetesi.org